

1. SVRHA I PODRUČJE PRIMENE

Ovom procedurom se utvrđuju odgovornosti, ovlašćenja i način identifikovanja i vrednovanja aspekata životne sredine u preduzeću i ocena usaglašenosti sa zakonskim propisima.

Cilj izrade ovog postupka je obezbeđenje sprovođenja identifikacije i vrednovanja aspekata životne sredine na kontrolisan način radi utvrđivanja aspekata koji imaju ili mogu imati značajan uticaj na životnu sredinu.

Ovaj postupak se primenjuje u svim organizacionim delovima preduzeća.

2. REFERENCE

- Integrisani poslovnik o kvalitetu, zaštiti životne sredine, zdravlju i bezbednosti na radu
- Standard ISO 9001:2015
- Standard ISO 14001:2015
- Standard ISO 45001:2018
- Lista eksternih dokumenata

3. DEFINICIJE

Životna sredina – Okruženje u kome određena organizacija radi, uključujući vazduh, vodu, zemljište, prirodne resurse, floru, faunu, ljude i njihove uzajamne odnose.

Uticaj na životnu sredinu – Svaka promena životne sredine, pogoršanje ili poboljšanje, koja je potpuno ili delimično rezultat aktivnosti, proizvoda ili usluga neke organizacije.

Aspekt životne sredine – Element aktivnosti, proizvoda ili usluga date organizacije koji može da bude u uzajamnom odnosu sa životnom sredinom.

Vrednovanje značajnosti aspekata životne sredine – Utvrđivanje značajnosti aspekata životne sredine na osnovu verovatnoće njihovog pojavljivanja, ozbiljnosti uticaja i kategorije kontrole.

Kodeks prakse – definiše se kao interni postupak rada.

Udes – Neočekivan, nepredviđen ili neplaniran događaj, u nekim slučajevima posledica otkaza pri sprovođenju očekivanih ili zahtevanih mera, koji rezultuje uticajem na životnu sredinu.

Integrisani sistem menadžmenta (IMS) – Integrisani sistem menadžmenta koji obuhvata sisteme menadžmenta kvalitetom u skladu sa ISO 9001:2015, zaštitom životne sredine u skladu sa ISO 14001:2015 i bezbednošću i zdravljem na radu u skladu sa ISO 45001:2018.

4. POSTUPAK

4.1. OPŠTE

Za potrebe sistema upravljanja zaštitom životne sredine Preduzeće identifikuje i vrednuje aspekte životne sredine u odnosu na svoje procese i aktivnosti u sledećim situacijama:

- u fazi uspostavljanja sistema upravljanja zaštitom životne sredine;
- u fazi korišćenja sistema upravljanja zaštitom životne sredine i
- prilikom izmena: procesa/proizvoda/aktivnosti koji je bio predmet identifikovanja i vrednovanja aspekata životne sredine i/ili informacija na kojima se zasnivaju rezultati identifikovanja i vrednovanja aspekata životne sredine.

Preduzeće identifikuje i vrednuje aspekte životne sredine za sve lokacije i svaki organizacioni deo u okviru lokacije, odnosno za sve aktivnosti koje su obuhvaćene sistemom zaštite životne sredine.

Prilikom identifikovanja aspekata životne sredine preduzeće analizira sledeće **opšte grupe aspekata životne sredine**:

- emisije i imisije u vazduhu;
- ispuštanja u vodi;
- opasne materije koje koristi u svojim procesima;
- otpadne materije koje generiše u svojim procesima;
- zagađivanje zemljišta i
- korišćenje sirovina i prirodnih resursa.

Prilikom identifikovanja aspekata životne sredine razmatraju se i mogući uticaji, kao i aspekti koji nastaju kao posledica udesa i pri sanaciji udesa.

Prilikom vrednovanja značajnosti aspekata životne sredine Preduzeće razmatra ozbiljnost aspekta životne sredine sa stanovišta:

- zakonske i drugih zahteve
- ozbiljnosti uticaja na životnu sredinu
- ozbiljnosti uticaja za osoblje i okolno stanovništvo
- raspoloživosti informacija na kojima se zasnivaju prethodno navedene ocene za ozbiljnost aspekta životne sredine
- verovatnoću pojave aspekta životne sredine

Prilikom razmatranja se uzima u obzir da je svaki aspekt uticaja koji je definisan zakonom, značajan aspekt.

Opasan otpad i opasne materije su potencijalan značajan aspekt životne sredine.

Prekomerna potrošnja ili angažovanje prirodnih resursa van propisanih normativa je takođe značajan aspekt na životnu sredinu.

4.2. IDENTIFIKACIJA I VREDNOVANJE ASPEKATA ŽIVOTNE SREDINE

KORAK	ODGOVORNO LICE (Ko radi)	POSTUPAK (Šta radi)	VREME (Kada radi)
PRIPREME			
4.2.1	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Formira tim	Po potrebi
U projektni tim su uključeni stručna i kompetentna lica iz organizacije, a po potrebi i eksterni stručnjaci.			
4.2.2.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Rukovodi radom tima	Po formiranju tima
4.2.3.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Utvrđuje šemu procesa realizacije	Nakon formiranja
Odnosi se na procese realizacije - glavne procese i procese podrške koji imaju ili mogu imati uticaj na životnu sredinu. Karte procesa sadrže opise procesa i sa aspekta zaštite životne sredine.			
4.2.4.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Izrađuje šemu lokacije organizacije	Tokom pripreme za početak rada
Šema treba da sadrži obeležena mesta skladištenja repromaterijala, opasnih materija, otpada, tačne pozicije svih emitera u vazduhu, šemu voda (pijaće, otpadne - fekalne, kišne), šemu vazdušnih, gasnih, parnih, energetskehi ventilacionih instalacija.			
IDENTIFIKACIJA I VREDNOVANJE ASPEKATA ŽIVOTNE SREDINE			

KORAK	ODGOVORNO LICE (Ko radi)	POSTUPAK (Šta radi)	VREME (Kada radi)
4.2.5.	Kordinator sistema zaštite životne sredine sa pojedinim članovima tima	Obilazi i snima stanje	Po početku rada
Tim obilazi i snima stanje svih lokacija koje su obuhvaćene sistemom zaštite životne sredine			
4.2.6.	Kordinator sistema zaštite životne sredine i tim	Vrši analizu	U toku rada
Kordinator sistema zaštite životne sredine i tim za ZŽS analizira: <ul style="list-style-type: none"> aktivnosti iz procesa rada za svaku operaciju ili fazu, proces skladištenja i odlaganja otpada, proces održavanja, proces verifikacije; aspekte nastale prilikom prethodnih ili potencijalnih udesa; aspekte sa stanovišta zahteva iz zakona i propisa; aspekte iz izveštaja nadležnih inspeksijskih organa i žalbi građana. 			
4.2.7.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Vrši identifikaciju aspekata	U toku rada
4.2.8.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Unosi identifikovane aspekte u listu	U toku izrade izveštaja
<p>Obrazac Identifikacija aspekata životne sredine se izrađuje i popunjava zbirno za celo preduzeće, (pogon, površina, skladište, deponija, prostoriju) i aktivnost u procesu realizacije proizvoda (operacije, faze procesa proizvodnje), u zavisnosti od složenosti i prirode aspekata životne sredine.</p> <p>Identifikacija aspekata životne sredine se vrši razvrstavanjem aspekata životne sredine na emisije i imisije u vazduhu, ispuštanja u vodi, prosipanja na zemlju, sve vrste opasnih i otpadnih materija (čvrste i tečne, aspekte koji se mogu javiti prilikom udesa ili sanacije udesa) i aspekte sa stanovišta prekomernog anagažovanja prirodnih resursa.</p> <p>Takođe se identifikuju:</p> <ul style="list-style-type: none"> Svi polazni materijali koji ulaze u procese realizacije proizvoda posebno vodeći računa da se identifikuju sve opasne materije; Resursi koji se angažuju (potrošnja električne energije, vode, pare, gasa itd.) za izvođenje procesa. 			
4.2.9.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Vrši identifikaciju ključnih karakteristika operacije	U toku rada
Identifikacija ključnih karakteristika operacije se vrši za svaki identifikovan aspekt životne sredine. Mogući uzroci pojave aspekta životne sredine moraju ukazivati na jednu ili više ključnih karakteristika koji uzrokuju identifikovani aspekt.			
4.2.10.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Unosi razloge nastajanja pojedinih aspekata	U toku rada
Na osnovu utvrđenih činjenica i liste identifikovanih aspekata iz izveštaja, unose se razlozi nastajanja pojedinih aspekata ili razlozi njihovog mogućeg nastanka u obrascu Identifikacija i ocena aspekata životne sredine Utvrđivanje uzroka i vrednovanje aspekata životne sredine se može sprovesti za proces/objekat ili lokaciju u zavisnosti od prirode aspekta životne sredine i predstavlja nastavak aktivnosti.			
4.2.11.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Vrši vrednovanje identifikovanih aspekata životne sredine	Po identifikovanju aspekata
<p>Za potrebe vrednovanja značajnosti identifikovanih aspekata životne sredine koristiti Kriterijume za vrednovanje aspekta životne sredine.</p> <p>Aspekt koji je identifikovan kao zakonski zahtev, obavezno se rangira bez obzira na ostale ocene kao značajan aspekt životne sredine. Ovako identifikovani i vrednovani aspekti se obavezno stavljaju pod redovan monitoring koji se sprovodi po postupku Praćenje i merenje.</p>			

KORAK	ODGOVORNO LICE (Ko radi)	POSTUPAK (Šta radi)	VREME (Kada radi)
4.2.12.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Izrađuje konačnu listu značajnih aspekata životne sredine	Nakon vrednovanja
<p>Nakon vrednovanja aspekata životne sredine, izrađuje se konačna Lista značajnih aspekata životne sredine tako što se unose identifikovani i vrednovani aspekti životne sredine i to počevši od aspekta sa ocenom značajnosti do aspekta sa najnižom ocenom značajnosti (redosledom kao značajni aspekti sa većom ocenom).</p>			
4.2.13.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Kompletira izveštaj sa eventualnim priložima	Nakon izrade konačne liste
<p>Izrađen Izveštaj o identifikovanju aspekata životne sredine kompletira se priložima koji čine:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Šeme lokacije; ▪ Liste identifikovanih aspekata životne sredine (emisije u vodi i vazduhu, prosipanja na zemlju, otpad, opasne materije, udesi, resursi itd.); ▪ Kriterijumi za vrednovanje aspekata životne sredine; ▪ Lista značajnih aspekata životne sredine; ▪ Nalozi inspekcijских organa (ako postoje); ▪ Izveštaji o izvršenim merenjima emisija (ako postoje); ▪ Pregled zakona i propisa. 			
4.2.14.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Potpisuje izveštaj	Nakon kompletiranja
4.2.17.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Arhivira odobren izveštaj	Po odobravanju
<p>Kordinator sistema zaštite životne sredine najmanje jedanput godišnje analizira aspekte uticaja na životnu sredinu, vrednuje usaglašenost sa zakonskim i drugim zahtevima i izveštava najviše rukovodstvo prilikom preispitivanja Integrisanog sistema. Za svaku promenu u tehnološkom postupku, za svaku dodatnu aktivnost u području primene IMS, Kordinator sistema zaštite životne sredine je dužan da preispita postojeće aspekte i ukoliko je potrebno revidira listu značajnih aspekata životne sredine.</p>			
KORAK	ODGOVORNO LICE (Ko radi)	POSTUPAK (Šta radi)	VREME (Kada radi)
4.2.1.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Predlaže ciljeve i program mera vezano za značajne aspekte životne sredine	Nakon identifikacije značajnih aspekata ili periodične analize usaglašenosti sa zakonskim propisima
<p>Za sve značajne aspekte životne sredine Kordinator sistema zaštite životne sredine izrađuje predlog ciljeva kako bi se uticaj na životnu sredinu smanjio ili držao pod kontrolom. Za svaki definisani cilj se izrađuje program mera za realizaciju toga cilja i prikazuju potrebni resursi i indikatori koji će pokazati da se taj program realizuje i da je moguće oceniti u kojoj meri je cilj dostignut.</p>			
4.2.2.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Plan monitoringa	Na osnovu liste značajnih aspekata, ciljeva i programa mera
<p>Za sve značajne aspekte životne sredine Kordinator sistema zaštite životne sredine izrađuje plan monitoringa. Monitoring se odnosi na zakonom obavezne preglede od strane eksternih organizacija, ali i na interni monitoring u skladu sa planom.</p>			
4.2.3.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Analiza provedenih mera i efektivnosti sistema zaštite životne sredine	Nakon prikupljenih podataka iz monitoringa

KORAK	ODGOVORNO LICE (Ko radi)	POSTUPAK (Šta radi)	VREME (Kada radi)
<p>Za sve značajne aspekte životne sredine Kordinator sistema zaštite životne sredine prati realizaciju programa mera i upoređuje rezultate dobijene monitoringom, te prati zakonsku regulativu po pitanju značajnih aspekata zaštite životne sredine.</p> <p>Najmanje jednom godišnje izrađuje izveštaj o stanju IMS sa aspekta zaštite životne sredine koji je podloga za preispitivanje IMS od strane rukovodstva.</p>			
4.3.1.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Vrši vrednovanje usaglašenosti sa zakonskim i drugim zahtevima	Periodično ili nakon dobijanja izveštaja eksternog praćenja, izveštaja sa interne provere
<p>Kordinator sistema zaštite životne sredine najmanje jedanput godišnje, preko informacija i podataka generisanih kroz praćenje usaglašenosti, vrednuje usaglašenost sa zakonskim i drugim zahtevima i izveštava najviše rukovodstvo prilikom preispitivanja Integrisanog sistema.</p> <p>Kao polazna osnova za vrednovanje usaglašenosti koriste se:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Pregled zakonskih propisa i propisa iz oblasti zaštite životne sredine, zdravlja i bezbednosti na radu ▪ Provera usaglašenosti sa zakonskim i drugim zahtevima iz oblasti zaštite životne sredine, zdravlja i bezbednosti na radu u okviru interne provere Integrisanog sistema menadžmenta ▪ Izveštaji i rezultati eksternog praćenja <p>Ukoliko rešavanje problema usaglašavanja sa zakonskim i drugim zahtevima prevazilazi njegova ovlašćenje, zahteva angažovanje eksterne strane, odluku o tome donosi direktor preduzeća.</p>			
4.3.2.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Izrađuje izveštaj o vrednovanju usaglašenosti	Nakon izvršenog vrednovanja usaglašenosti
4.3.3.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	Dostavlja izveštaj generalnom direktoru	Nakon izrade izveštaja
4.3.4.	Kordinator sistema zaštite životne sredine	U slučaju neusaglašenosti sa zakonskim propisima izrađuje plan za postupanje i usaglašava sa generalnim direktorom.	Nakon uočavanja neusaglašenosti

5. ODGOVORNOSTI

Kordinator sistema zaštite životne sredine je vlasnik ovog postupka i odgovoran je za njegovu primenu i tumačenje. Ovlašćen je za formiranje tima za potrebe identifikacije i vrednovanja aspekata životne sredine. Tim IMS, odnosno članovi tima iz određenih organizacionih jedinica su odgovorni za prikupljanje podataka i izradu izveštaja po elementima definisanim ovim postupkom.

Kordinator sistema zaštite životne sredine odgovoran je za kontrolu usaglašenosti sa zakonskim propisima zahtevima standarda i ostalim dokumentima preduzeća.

6. ZAPISI

U ovom postupku, kao rezultat sprovođenja aktivnosti, vode se sledeći zapisi:

- Kriterijum za vrednovanje aspekata životne sredine MTT-OB-05-50 rev. 01.23
- Identifikacija i ocena aspekata i uticaja na životnu sredinu MTT-OB-05-51 rev. 01.23
- Lista značajnih aspekata zaštite životne sredine
- Ciljevi i program mera za postupanje sa značajnim aspektima MTT-OB-05-52 rev. 01.23
- Program merenja i praćenja značajnih aspekata životne sredine
- Izveštaj o stanju životne sredine

Beograd, 18.7.2023.

	Izradio	Usaglasio	Odobrio
Ime i prezime	Dejan Supurović	Bojana Milisavljević	Jovan Ašanin
Potpis			